

HE ARATAKI PŪTEA MĀ TE RAKATAHI

HE ARATAKI PŪTEA KĀWARI

TIKANGA HOU,
ORANGA HOU

WhaiRawa NGĀI TAHU

NAU MAI, HAERE MAI

Nau mai ki tā mātou
Arataki Pūtea Rakatahi.

Ko te tikaka o te arataki
nei he whākai i kā
mōhiohio waiwai mō kā
ariā pūtea ki kā rakatahi,
mō te tūpono ka kitea
ēnei āhuataka i ia rā.

E oti i kā rakatahi takitahi, rātou ko
tōna whānau rānei te whakamahi i kā
mōhiohio me kā kai o te arataki nei
kia whanakehia kā māramataka me
kā pūkeka pūtea, e takatū ai ia kia pai
āna kōwhirika pūtea. Ka tōmua ana te
takatū, ka pai ai te huarahi pūtea ki a
ia hei te tau tītoki, pēnei i te hoko waka
tuatahi, te rere ki tāwāhi, te toro atu
rānei ki te whare wānaka, nā whai anō
ka rite pai ia ina pā mai kā utuka kē atu.

**ME HE RAKATAHI KOE, KUA
WHĀIA PEATIA E KOE TE KOPA
ITI, TE MAHIKA HAKERE PE,
TĒTAHI WHIWHIKA PŪTEA
KĒ ATU RĀNEI PE.**

Mā tāu ako ki te whakahaerehia
kā pūtea e pai ai kā hua pūtea
ki a koe. E tae rā anō ana tēnei
arataki ki kā kaupapa pūtea kāwari
pēnei i te pūkete penapena, te
itaretī, kā momo haumitaka, me
kā ariā pūtea anō, ā, ka māmā
kā kōrero nei e mārama ai.

**MĀ TE AKO I KĀ
ĀHUATAKA PŪTEA E
TAKATŪ AI TĀTOU KIA
PAI AI KĀ WHAKATAUKA
PŪTEA, ME ŌNA
WHAKARITEKA KATOA
I Ō TĀTOU NEI AO**

HE TĪMATAKA

KĀ PŪKETE PŪTEA

Ko te pūkete pūtea tētahi kete pūtea āu ki te whare pūtea e oti i a koe te kuhu atu i kā pūtea, ā, ka puritia kia penapenatia, kia utua rānei hei tāu e hiahia nei. He momo pūkete rerekē, pēnei i te momo whakawhiti, te momo ukauka, me te momo penapena.

I tōna tikaka ka whakamahia te pūkete whakawhiti hei pūkete o “ia rā”, arā, he pūkete e auau nei tāu unu pūtea.

Mēnā e penapena ana koe kia hokona tētahi rawa hei ākuanei, pēnei i kā hū hōu, he pūtea hararei rānei, māu pea e kōwhiri kia tuwheratia tētahi pūkete penapena. Kāhore he itareti, he iti noa iho rānei, ka whakawhiwhia ki te pūkete whakawhiti/ukauka. Ko te pūkete penapena kē te momo e kaha ake nei te whiwhika itareti, heoti, he hereka mō te auau o tāu unu pūtea. Me he whāika penapena ki te pae tawhiti, kua hiahia kē pea koe ki ētahi atu momo penapenataka, haumitaka rānei.

KĀRI NAMA

Ko te kāri pūtea tētahi kāri ka tukuna e te whare pūtea e wātea mai ai tāu hoko i kā rawa i ruka anō i tāu kī tauraki ka utua rātou ā muri ake, tae noa ki ētahi atu utuka ka whakaaetia hoki.

He utu kia nama i te pūtea i tētahi kāri nama, arā, he itareti, he utuka kē atu. Nā konā, he wā ōna ka nui te utu o tēnā huarahi, tā te mea, ki te kore koe e utu katoa i te nama, ka mate koe ki te utu i te tapeke me te itareti.

E waiwai ana kia mahara mai, e pai ake ana te karo i te utu mā te kāri nama mēnā tē taea e koe te utu i tōna katoa, hei te wā tika hoki, kei pākia koe e kā utu itareti kino, nā whai anō ka nui ake te utu mutuka o te rawa i tāu i mātua whakapae ai.

PAIKA

He momo nama kā kāri nama, ā, e oti pea i a koe te whanake ake i tō pāpātaka nama, mā konā pea e whai hua ai koe hei tāu toro atu ki te rēti whare.

KINOTAKA

E pai ana kā kāri nama, he tautiakitaka ina pākia e te ohotata. Heoti, me taea e koe te utu i tōna katoa. Me utu hoki koe i kā itareti katoa ka āpitihia ki ō utuka kāri nama.

PŪTEA MAI

Ka whāia ana e koe te pūtea, he kōwhirika āu kia ahatia. Mā te mārama ki kā whakahaereka pūtea i a koe e rakatahi ana e rite pai ai te tūāpapa pūtea hei tāu pakeketaka.

E oti i a koe te whakapau ā taua wā tonu, he rawa, he taoka pea kē e hiahia ana, he whāika tata, he whāika roa rānei e matea nei te penapena e tutuki ai koe i ōna utuka.

PŪKETE PENAPENA

He rautaki pai te waiho i kā pūtea ki te pūkete penapena e whāia ai te itareti, ā, i te nuika o te wā, e oti i a koe te whaiwāhi atu ki ēnei pūtea ina hiahia ana.

Kua pai kā pūkete penapena ina e penapena ana koe i kā pūtea kia hokona tētahi mea āhua nui hei te pae tata pēnei i tētahi takirua hū hōu, tētahi waea, tētahi rorohiko rānei. E tauaro nei i tāu pūkete hokohoko o ia rā (tō pūkete whakawhiti), ā, ko te matū o te pūkete penapena he ākina koe kia penapena tā te mea he rite tonu te here i te rahika pūtea e taea nei e koe te unu e kaha tonu ai te whiwhika itareti.

Ahakoia e hakahaka ana te tūraru o te pūkete penapena, i te nuika o te wā, kua iti iho te hua itareti i ētahi atu momo haumitaka.

KUHUKA KAUPEKA

Ka kōwhiria hoki e koe te penapena ki tō whare pūtea mā te kuhuka kaupeka.

Ka haumitia kā pūtea penapena āu rā tētahi wā (hei tauira, kā marama 12), ā, ka riro i a koe tētahi pāpātaka itareti “ita” rā taua wā. Ka nui ake te whiwhika itareti ki tō haumitaka tērā i tāu waiho kau noa ki te pūkete penapena, heoti, e kore e oti i a koe te unu i āu pūtea rā te kaupeka kuhuka. Waihoki, i te nuika o te wā, he haumitaka mōkito e matea nei, he \$5000 koni atu rānei.

PŪTEA ATU

NAMA

Ka kīia he nama ina mino koe i te pūtea i tētahi whare pūtea, me te kawatau ka utua tērā pūtea, me tōna itareti hei āpitihaka atu.

Ka tukuna peatia e te kainama te pūtea mēnā koe e whakahoki i te utu nama ā tōna wā, waihoki kā utuka itareti ōna. He momo tukuka pūtea te nama me oti i a koe te whakahoki. Ka kino pea kā pāpātaka itareti, ā, he whiuka pea ina utua wawe hoki kā nama. E tae rā anō ana kā momo nama ki kā mea matawhaiaro kia hoko waka, kia utu hararei, kia utu i tētahi atu mea rānei, me tētahi nama pakihi, me mōketi rānei.

MŌKETI

Ko te mōketi he momo tautiakitaka a te kaituku nama e tiakina ai te nama e toko ana i tāu hoko i te nōhaka, te whenua rānei, tā te mea kāore te nuika o kā tākata e whai rawa ana kia hokona te whare ki te ukauka anahe.

Ki te tukuna tētahi mōketi, e mea ana he tautiakitaka tō te kaihoko kāika mō te tūpono e kore e oti i a ia te utu i te nama, arā, mēnā kāore e taea e koe, kāore rānei e pīraki ki te utu i te nama, mā te kaituku nama te nōhaka e hoko atu kia whāia ai āna pūtea. Mēnā he pūtea e tārewa tonu ana ki te kaituku nama, māna tēnei e whai ake i te kaihoko whare i te nuika o te wā. Ka āpitihia hoki te itareti ki ēnei nama. Rā tētahi wā roa koe utua ai tō nama whare/nōhaka me te itareti, tae noa ki te wā nōu katoa te nōhaka, mōketi-kore.

Kua whakaitakia kā nama mōketi ki tētahi kaupeka, ā, ka rite tonu kā utuka rā tēnei wā, i ia rua wiki, i ia marama i te nuika o te wā.

PŪTEA TAUREWA

Ko te pūtea taurewa he rahika pūtea e matea nei kia utua e tētahi takata ki tētahi anō.

He tini kā mata o te pūtea taurewa – he kāri nama, he nama waka, he nama matawhaiaro, he nama e tiakina ana ki te mōketi, he nama ākoka rānei. E pai ana te pūtea taurewa mēnā he mea e whanake ana i tōu ake whai hua, pēnei i te nama ākoka, kā mōketi rānei. Ekari, i te nuika o te wā, ka pōhēhē te takata he whakatikahaka tere te pūtea taurewa, ko te mate ia, ka kawea tērā tārewataka, ka waiwai, ka kino hoki tōna pāka ki āu pūtea.

PĒHEA TE HAUMITAKA - E WEHIWEHI ANA!?

Ki te nuika o tātou, he mea whakawehi te haumitaka, ekari ehara i te mea me pēnā.

Āna, mēnā e noho kē ana koe ki Whai Rawa, he kaihaumi kē koe! Ko te whāika o tō haumitaka kia nui ake te whiwhika pūtea āu nā te itareti whakaputu, te rahika haere hoki/rānei o te whaihua o te rawa. Ko te itareti tētahi wāhi pūtea ka riro i a koe i tāu haumi atu i āu pūtea.

ME HAUMI RĀNEI I AKU PŪTEA?

ĀE

He rite tonu te whiwhika pūtea ina haumi atu i kā pūtea, tērā i te noho noa ki te pūkete penapena.

KĀO

E manawawera ake ana pea te haumitaka, nā reira he pikika, he hekeka hoki ō āu pūtea. Koia e pai ake nei ēnei momo haumitaka hei kōwhirika mā te takata he whāika roa tāna, pēnei i te mātauranga ā muri i te kura, arā te whare wānaka, pēnei i tōu kāika tuatahi rānei.

Anei kā mea nui hei whakaaro māu i a koe e kōwhiri ana i te wāhi e nōhia nei āu pūtea, arā ko te pūkete penapena, te haumitaka rānei:

1 TE WHĀIKA E WHĀIA NEI E KOE:

Ko te pae tata tāu e whai nei - hei taurira te penapena kia hokona ētahi hū hōu, tētahi waea rānei; ko te pae tawhiti rānei tāu e whai nei, pēnei i te mātauraka ā muri i te kura tuarua, te hoko rānei i tō kāika tuatahi?

2 TE ROA O TE WĀ:

He pēhea nei te roa o te wā e wātea nei ki a koe ā mua i tāu ruku atu ki āu pūtea? Me ruku atu hei te tau kotahi, hei te 5, te 10 rānei pea? Kāore pea e pai te haumitaka hei kōwhirika mēnā koe e hiahia ana kia unu i āu pūtea hei ākuanei, nā te mea e kore pea e kitea tōna hua i te wā poto. Mēnā koe e whakapae ana e roa ake ana te wā ki a koe ā mua i tāu unu pūtea, ka nui ake te whai hua ki a koe ina haumi pūtea, tērā i te penapena anake.

3 TE RAHIKA TŪRARU E TAEA NEI E KOE:

Ko te ture ā-kōnui, kei te tawhiti o te pae e whāia nei e koe, tērā te rahika tūraru e taea nei. Ahakoa i tōna tikaka ka nui ake te whiwhika pūtea āu tērā i te whiwhika pūtea ina penapena, tērā tonu e taea ana te whiwhika pūtea te heke, nā konā he nui ake te tūraru o te haumitaka i te pūkete penapena.

HE TAUIRA HAUMITAKA

E rerekē ana kā momo haumitaka e taea ana e koe te haumi atu i ō pūtea.

Kāore koe e herea ana ki te haumitaka kotahi anake, ā, e oti i a koe te whai hua i te wāwāhi i āu pūtea ki kā haumitaka koni atu i te kotahi.

KĀ TAHUA TAURIMA

Ko te tahua taurima tētahi tahua haumitaka e whakahaerehia nei e tētahi mātaka pūtea e haumi atu ana i āu pūtea, me ērā a ētahi anō, ki ngā tini haumitaka māu, nā konā, kua whakahaerehia āu haumitaka e ia (me utu i tēnei i te nuika o te wā).

He ara kāwari ā-mahi, ā-utu hoki kā tahua taurima e takatū ai koe ki kā utu hei te tau tītoki. E āhua pēnā ana i te pūkete penapena, arā, e oti i a koe te āta kuhu pūtea hei tāu e hiahia ana, ko te rereka kētaka, i te nuika o te wā he nui ake te whiwhika whaihua itareti i āu pūkete penapena. Mā te riteka tonutaka o te kuhu pūtea ki te tahua taurima e kāwari ake kā whāika hei te anamata, ka poto iho te wā e tutuki ai hoki.

Ko te paika o te tahua taurima ko tōna pīkoretaka, tōna whai āheika, me te pito mata kia nui ake ai te whiwhika pūtea i te pūkete penapena, te kuhuka kaupeka rānei.

E oti i a koe te haumi atu ki kā puna pūtea e iti iho nei te tūraru, ā, he rakatahi nōu, i te nuika o te wā, e taea ana e koe te whakatere i te moana tūraru rā te wā roa, he kore nōu e mate nei ki te whaiwāhi atu ki kā pūtea ināia tonu nei. He momo tahua pūtea rerekē, pēnei i te tūpato, te whārite, me te manawanui. Nā reira, kia whakatepe ake:

- » He ara kāwari te tahua taurima e tupu ai ō penapenataka mō te āpōpō, ā, e pīkore ake ana āu āheinga ki te tahua KiwiSaver, tētahi atu kaupapa penihana rānei.
- » I te nuika o te wā, e nui ake ana kā hua pūtea (i muri i kā utuka kaiwhakahaere, me kā pire) o te tahua taurima i ērā o te pūkete penapena.
- » E oti i a koe te kōwhiri, kei te āhua o te rahika tūraru e pai nei ki a koe, te momo tahua kia haumi atu i āu pūtea - pēnei i te tūpato, te whārite, te manawanui hoki.

KIWISAVER

He kaupapa penapena te KiwiSaver mō te tāokika, ā, he mea whakarite e te Kāwanataka o Aotearoa kia tokona kā penapena a kāi Aotearoa mō te kāika tuatahi, me te tāokika. E oti i te rakatahi te tūhono ki te KiwiSaver hei tāna e hiahia ana, heoti ina kāore anō kia 18 tau, me toko ia e te whānau e tuwheratia ai tāna KiwiSaver. Ko tā KiwiSaver he whaiwāhi atu ki a koe kia whakatahaka ai ētahi pūtea āu, kia tupua ai hoki ēnā pūtea e hokona ai tō kāika tuatahi hei te tau tītoki, mēnā koe e kōwhiri kia hokona tētahi. Mā tēnei e tōmua ai tāu tīmataka, ā, ina wawe hoki tāu tūhono atu, ka wawe hoki tāu whai hua i kā hua pūtea whakaputu kā pā mai pea*.

KA PĒHEA TANA WHAKAHAERE?

- » Mēnā he mahi tāu, ā, ka whakatau koe kia whakauru atu ki te KiwiSaver, me kōwhiri koe i tētahi rahika ōrau mō te tapeke whiwhika pūtea āu e hiahia ana kia tuku, he 3-10% kā ōrau e wātea ana, ā, he mea ā mua i kā tāke.

- » Mā tō kaiwhakawhiwhi mahi te ōrau āu e unu i tāu whiwhika pūtea, e tuku atu ki tō KiwiSaver māu ā mua i tāna utu i a koe.

- » Kā Tukuka a te Kaiwhakawhiwhi - Ka huri ana koe kia 18 tau, me tuku hoki te kaiwhakawhiwhi mahi i te āpitihaka ki āna tukuka kē māu.

- » Kā Tukuka a te Kāwanataka - E tukuna ana hoki e te kāwanataka i ia tau ki kā pūkete KiwiSaver a kā mema kua pakeke ake i te 18 tau. E tae ana tēnei tukuka ki te \$512 i ia tau**.

- » Ka haumitia āu tukuka ki tō puna KiwiSaver taunoa, ā, ka riro i a koe kā hua pūtea whakaputu i tērā haumitaka.

- » Kua herea tō haumitaka KiwiSaver tae rā anō ki tāu kōwhirika kia hoko i te kāika tuatahi, kia tāoki rānei.

Ahakoia e kore te rakatahi kāore anō kia 18 tau e whai i te āpitihaka a te kaiwhakawhiwhi mahi, a te kāwanataka rānei, he paika tonu ō te whakauru ki te KiwiSaver i a koe e rakatahi ana:

- » He ara pai e ākona ai, e whakawanaketia ai hoki kā tikaka penapena pai.
- » He haumitaka kaupeka-roa kā haumitaka KiwiSaver, ā, ka pai pea kā hua pūtea, heoti me whai whakaaro ki te āhuataka haumitaka o te KiwiSaver, me mōhio hoki he pikika, he hekeka hoki ō te tahua pūtea kei te āhua o te momo puna ka rukua e koe.
- » Tērā ētahi kaiwhakarato KiwiSaver kāore e tuku pire utuka ki kā rakatahi kāore anō kia 18 tau.
- » Kei te waweka o tāu whakauru atu te rahika o te hua pūtea e taea nei e koe i kā huapūtea whakaputu. Kua pēnei tā te mea ko te pūtaka o te KiwiSaver ko te penapena i te kāika tuatahi, te tāokika rānei, nā reira, me he rakatahi koe, he whāika pae roa, pae tawhiti rānei ki a koe, nā whai anō e roa ake ana te wā kia penapena, kia whāia hoki kā hua pūtea whakaputu.

* Kei te āhua o te pūkākā o te mākete te rahika o te hua pūtea KiwiSaver, arā, ko kā pikika me kā hekeka o te mākete. Ko te tikaka o tēnei, kāore e kī tauraki ka hua pai ō haumitaka, ka mutu, ākene pea he hua kino. Heoti, mēnā e roa ana te wā ki a koe, ka whakapae pea koe e paruhi noa ana tāu whakatere i kā pikika me kā hekeka, he roa nō te wā ki a koe e ora anō ai kā mākete ā mua i te unu i āu pūtea i tō haumitaka.

** Tirohia te roaka atu o kā kōrero me kā hereka mō kā Member Tax Credits www.ird.govt.nz/kiwisaver

TŌ WHAI RAWA

He tahua taurima te Whai Rawa. I āianeī, e haumi ana kā Tahua Whai Rawa ki kā Puna Whaimana ā-Pāpori a Mercer Investment Trust, arā, ki te Tūpato, te Whārite, me te Manawanui.

I whakatūria te Whai Rawa i te 2006 kia tokona kā whānau Ngāi Tahu i kā penapena i te whare wānaka, te kāika tuatahi, te tāokika hoki. Ko tētahi mahi a Whai Rawa he āki i te whānau kia whakawhanake i kā pūkeka pūtea. He hua ka riro i a koe i te whai i tētahi pūkete Whai Rawa, ā, e rerekē ana i kā tahua taurima anō.

E pēnei ana:

- » ka riro kā hua pūtea i Te Rūnanga o Ngāi Tahu (Ngāi Tahu);
- » ka utua ētahi utuka me kā tāke māu;
- » ka herea ō penapena kia utua te whare wānaka ā muri i te kura tuarua, te kāika tuatahi, te tāokika rānei;
- » ka nui ake te Penapena Whakaōrite* ka riro i te rakatahi kāore anō kia 16 tau, tērā i tā te pakeke riro. Ka whakaōritehia e Ngāi Tahu kā penapena rā te kaupeka ā-tau kei te pāpātaka 4:1, tae noa ki te \$200* ina kāore anō te mema kia 16 tau. Anā, ina tukuna te \$50 ki kā pūkete a kā tamariki i ia tau, ka riro i a rātou te \$200* hei penapena whakaōrite.

* E wātea ana kā tukuka me kā penapena whakaōrite a Te Rūnanga (ina hākai ana) ki kā mema katoa kāore anō kia 65 tau te pakeke (tirohia te Product Disclosure Statement), ā, kei kā tikaka o te RSCT (retirement scheme contribution tax) e unu ana, e ai ki tō pāpātaka RSCT matawhaiaro (tirohia te puka Other Material Information www.whairawa.com). Kāore e tukuna kā utuka tohatoha ā muri i te 31 o Māehe hei te tau ā-maramataka ā muri i te utuka. Tikina ake tā mātou PDS www.whairawa.com/pds

**TAHUA
TŌTARA-TŪPATO**

**TAHUA
MATAĪ-WHĀRITE**

**TAHUA
RĀTĀ-MANAWANUI**

TAKIURUKIA TŌ PŪKETE KIA KŌWHIRIA TŌ TAHUA
WWW.WHAIRAWA.COM/LOGIN

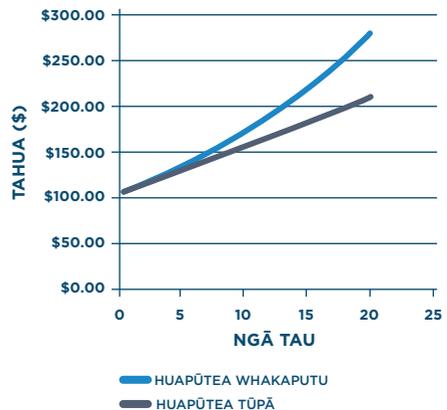
HE OHIA WAIWAI - TE HUAPŪTEA WHAKAPUTU. KA WAWĒ ANA TE KOKEKA, KA NUI AKE KĀ HUA!

E waiwai ana kia whai whakaaro ki te penapena nōu e taiohi tonu ana, nā te mea ka nui ake pea kā hua ina wawe ai tāu kokeka. Ka whai hua pūtea te huka ka koke wawe atu ki te huapūtea whakaputu.

Mā āu kuhuka pūtea rā te wā koe e whai ai te huapūtea e whakaputu nei (arā, te huapūtea whakaputu), e nui ake ai te whaika pūtea, nā konā, ka hoatu te huapūtea ka riro i a koe ki tō pūkete, kātahi ka whāia e koe te huapūtea e hāka ana ki tērā tapeke hōu, ka pērā tonu te haere.

Ina wawe tāu tīmata ki te penapena ki tētahi mea e whakaputu ana i te huapūtea, ka roa ake te wā kia whāia e ērā pūtua te huapūtea whakaputu. Mā te tupuraka whakaputu e tautoko te manahua o āu pūtea ki taumata rā anō i kā pūtea i penapenatia e koe. Mā te whakamahi kā hua o te huapūtea whakaputu, ka nui kā hua o te hurika i tētahi wāhi pūtea iti e auau nei te āpitihaaka atu, ā, ka hua mai kā penapenataka pūtea hei te tau tītoki.

HUAPŪTEA TŪPĀ ME TE WHAKAPUTU

HE HONOKA WHAI HUA

(Hāuka kā rauemi a Whai Rawa ake, he honoka ēnei ki kaiwhakarato kē atu / kāore e whai pāka. Kāhore anō a WRFL kia āta wetewete, kia whakaae rānei ki kā kōrero, ā, kāhore e whakamana ana i kā rauemi, kā kaiwhakarato rānei ahakoa pēhea nei.)

www.canstar.co.nz/

Whakatauritea kā pāpātaka itareti me kā hua rawa pūtea, ākona hoki kā āhuataka haumitaka

sorted.org.nz/

E hia nei kā arataki pūtea mō kā kaupapa i kōrerotia, me tētahi utauta mā te rakatahi e pai ake ai te reo pūtea, me kā pūkeka: sortedinschools.org.nz/

www.practicalmoneyskills.co.nz/

Te reo pūtea mā te katoa

www.investnow.co.nz/investing-for-and-with-your-kids/

He mōhiohio mō kā hua o tā te rakatahi haumi pūtea

www.moneyhub.co.nz/

Ākona kā kōrero, whakatauritea hoki kā kōwhirika haumitaka

www.whairawa.com/tamariki/guides

www.whairawa.com/how-it-works/

HE KUPUTAKA MŌ KĀ KUPU PŪTEA

ITARETI

Ko te itareti tētahi rahika pūtea ka riro i a koe ina penapena i āu pūtea. Kua tatauria te itareti kei te āhua o te rahika pūtea kua penapenahia e koe.

HAUMITAKA

Ko te haumitaka te tuku i tētahi wāwāhitaka penapenataka me te tūmanako ka hua mai tētahi wāhi huapūtea, tētahi whiwhika pūtea rānei i tēnā.

KIWISAVER

He momo tahua taurima te KiwiSaver i whakaritea ai e te Kāwanataka kia tokona a kāi Aotearoa i kā penapena kāika tuatahi, me te tāokika.

TAHUA TAURIMA

Ko te tahua taurima tētahi puna haumitaka e whakahaerehia nei e tētahi mātaka tahua, māna e haumi atu ki kā tini haumitaka rerekē. Ko tā kā tahua taurima he whakaemi i kā puna pūtea a tēnā, a tēnā kaihaumi.

PŪKETE PENAPENA

He pūkete mau-itareti e puritia nei e tētahi whare pūtea, e tētahi atu wāhi pūtea rānei. Ahakoa he iti anake te itareti ka whakahokia e ēnei pūkete, he kōwhirika pai mēnā koe e hiahia ana kia penapena pūtea kia wātea mai hei te pae tata, he haumarū, he whirinaki hoki nō te āhua.

PENIHANA

Kua whakaritea kā kaupapa penihana e tokona ai te penapena a kā mema i te tāokitaka. Ko ētahi he kaupapa penapena ā-wāhi mahi. Ina penapena atu koe ki tētahi kaupapa penihana, ka whakaemihia ō pūtea ki ērā ā ētahi atu mema, ka tukuna ki kā haumitaka rerekē.

Tuhia mai ētahi rawa kia penapenahia ai āu pūtea i te tau nei

1

2

3

He aha ētahi whāika nui, whāika roa rānei āu?

1

2

3

Me aha rā tō whānau e tokona ai koe?

Ka rakahau ake koe i te aha?

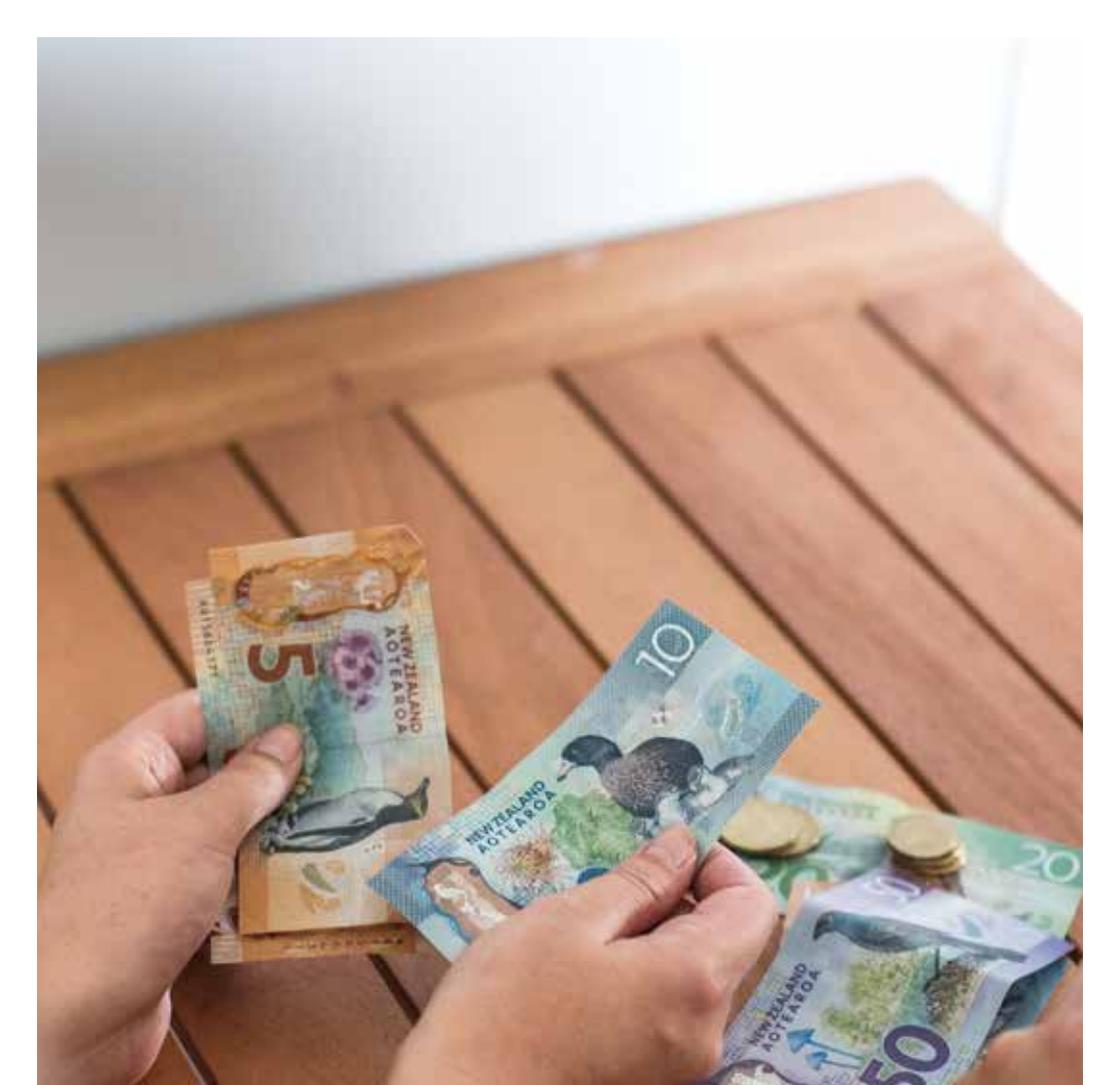

Whai Rawa NGĀI TAHU

Te Rūnanga o NGĀI TAHU

**KO TE TŪMANAKO I WHAI
HUA TĒNEI ARATAKI, Ā,
E PAI HOKI ANA KIA
URUPARE MAI:**

- P** 0800 942 472 or +64 3 366 4344
- E** whairawa@ngaitahu.iwi.nz
- A** PO Box 13046, Ōtautahi 8141

Whai Rawa Fund Limited is the issuer of the Whai Rawa Unit Trust.
A copy of the Product Disclosure Statement is available at www.whairawa.com/pds.